

**«Ψυχική Υγεία και Χρόνια Σωματική Νόσος στην εποχή της Κρίσης»
18 Μαρτίου 2017
Ιωάννινα**

Οικονομική Κρίση και Σωματική Νόσος

Αθηνά Τατσιώνη
Επίκουρη Καθηγήτρια Γενικής Ιατρικής

Διαφορετικές χώρες αναπτύσσουν διαφορετικές πολιτικές για να αντιμετωπίσουν την επίπτωση της οικονομικής κρίσης στο σύστημα υγείας τους

- Μείωση προϋπολογισμού για τις δαπάνες υγείας
- Εισαγωγή διαρθρωτικών αλλαγών
- Σκληρά μέτρα λιτότητας

Σε ατομικό επίπεδο...

- Αύξηση της ανασφάλειας
- Μείωση των μισθών
- Απώλεια της εργασίας

Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στην υγεία δεν είναι η ίδια σε όλες τις χώρες αλλά εξαρτάται από...

- ...τη διάρκεια και τη βαρύτητα
- ...το είδος των μέτρων λιτότητας που εφαρμόζουν οι κυβερνήσεις των χωρών
- ...την ύπαρξη κοινωνικών προγραμμάτων που καλύπτουν τους πολίτες

Stuckler D, et al. Lancet 2009;374:315-23.

Δημοσιευμένες μελέτες

- Αύξηση του αριθμού των μελετών που διερευνούν την επίπτωση της οικονομικής κρίσης στις εκβάσεις υγείας

*Kentikelenis A, et al. Lancet 2011;378:1457-8;
Karanikolos M et al. Lancet 2013;381:1323-31.*

Health outcomes during the 2008 financial crisis in Europe: systematic literature review

Divya Parmar,¹ Charitini Stavropoulou,¹ John P A Ioannidis²

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588.

Κριτήρια εισόδου

- Ομάδα σύγκρισης:

vs. χώρα/πληθυσμός χωρίς συνθήκες οικονομικής κρίσης

vs. χρονική περίοδος πριν την οικονομική κρίση

Χώρες

- **Ισπανία: 10 άρθρα**
- **Ελλάδα: 9 άρθρα**
- **Ηνωμένο Βασίλειο: 7 άρθρα**
- **Ιρλανδία: 1 άρθρο**
- **Ιταλία: 1 άρθρο**
- **Ισλανδία: 2 άρθρα**
- **Γαλλία: 1 άρθρο**
- **Περισσότερες από 1 χώρες: 10 άρθρα**

Εκβάσεις

- **Αυτοκτονίες: 16 άρθρα**
- **Ψυχικής υγείας: 14 άρθρα**
- Αυτοαξιολόγηση του επιπέδου υγείας: 12 άρθρα
- Θνητότητα: 2 άρθρα
- Άλλες εκβάσεις: 9 άρθρα

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588.

Σφάλματα

- Αντιπροσωπευτικότητα πληθυσμού, ποσοστό απάντησης (survey)
- Οικολογική πλάνη
- Συγχυτικοί παραγόντες στην ανάλυση
- Μη κατάλληλη ή μη ακριβής αναφορά
- Επιλογή χρονικού πλαισίου
- Μέτρηση του παράγοντα έκθεσης (μακροοικονομικοί δείκτες)
- Μέτρηση της έκβασης (κλινικοί δείκτες, εργαλεία αυτο-αναφοράς)

Σφάλματα

Είδος	Υψηλή πιθανότητα	Μέτρια πιθανότητα	Χαμηλή πιθανότητα
Αντιπροσωπευτικότητα πληθυσμού	14	16	11
Οικολογική πλάνη	20	0	21
Συγχυτικοί παραγόντες στην ανάλυση	10	24	7
Μη κατάλληλη ή μη ακριβής αναφορά	22	15	4
Επιλογή χρονικής περιόδου	19	22	0
Μέτρηση του παράγοντα έκθεσης	18	16	7
Μέτρηση της έκβασης	22	17	2

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588.

Ποιότητα μελετών

- Χαμηλής ποιότητας 30/41 (≥ 3 περιοχές με υψηλή πιθανότητα σφάλματος)
- Μέτριας ποιότητας 9/41 (1-2 περιοχές με υψηλή πιθανότητα σφάλματος)
- Υψηλής ποιότητας 2/41 (καμία περιοχή με υψηλή πιθανότητα σφάλματος)

Αυτοαξιολόγηση του επιπέδου υγείας (self-rated health)

- Μικτά αποτελέσματα
- Ανάλογα με τη χώρα και την πληθυσμιακή ομάδα υπό μελέτη

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588.

Μελέτη	Χώρα	Αυτοαξιολόγηση επιπέδου υγείας
Aguilar-Palacio et al., 2015	Ισπανία	↑ 2012 vs. 2006, 16-24 ετών, κυρίως οι γυναίκες
Bartoll et al., 2015	Ισπανία	↑ 2011-12 vs. 2001, κυρίως οι γυναίκες
Regidor et al., 2014	Ισπανία	↑
Gotsens et al., 2015	Ισπανία	↓ μετανάστες, κυρίως στις γυναίκες μετανάστριες
Rajmil et al., 2013	Ισπανία (Καταλονία)	↑ εκτός τα παιδιά με μητέρες χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου (2012 vs. 2006)
Zavras et al., 2012	Ελλάδα	↓ 2011 vs. 2006, κυρίως οι άνεργοι
Drydakis 2015	Ελλάδα	↓ άνεργοι, γυναίκες
Hessel et al., 2014	Ελλάδα, Ιρλανδία (vs. Πολωνία)	↓ 2010, στην Ελλάδα, όχι στην Ιρλανδία
Vandoros et al., 2013	Ελλάδα (vs. Πολωνία)	↓ στην Ελλάδα
Reile et al., 2014	Εσθονία, Λιθουανία, Φινλανδία	μη σημαντική ↓ (διακοπή προηγούμενης θετικής τάσης)
Ferrarini et al., 2014	23 Ευρωπαϊκές χώρες	Ασφάλεια ανέργων: μείωνε την επιδείνωση
Huijts et al., 2015	27 Ευρωπαϊκές χώρες	↓ μετά την απώλεια εργασίας, παρατεταμένη διάρκεια στους άνδρες

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588.

Αυξημένη πιθανότητα σφάλματος

- Συγχρονικές μελέτες: αδυναμία απόδειξης διατήρησης του αποτελέσματος σε όλη τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588.

Πληθυσμιακή ομάδα που επηρεάζεται περισσότερο

- Άνδρες που δεν βρίσκονται σε ηλικία σύνταξης
- Μετανάστες, ιδίως χωρίς νόμιμη άδεια παραμονής και χωρίς κοινωνική ασφάλεια
- Αύξηση κοινωνικών ανισοτήτων στην υγεία περισσότερο για τους μετανάστες

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588; Stuckler et al., Lancet 2009;374:315-23; Gotsens et al., Eur J Public Health 2015;25:923-9.

Θνητότητα

Μελέτη	Χώρα	Θνητότητα
Regidor et al., 2014	Ισπανία	↓ 2008-2011 (1995-2011) Ολική, καρδιαγγειακή, νοσημάτων πεπτικού, ουρογεννητικού, HIV, άλλων λοιμώξεων, τροχαίων ατυχημάτων, άλλων ατυχημάτων, ανθρωποκτονιών, αυτοκτονιών * Δεν υπήρχε διαφορά στη θνητότητα λόγω καρκίνου
Tapia Granados and Rodriguez, 2015	Ελλάδα, Φινλανδία, Ισλανδία	Συνεχίζει να μειώνεται, όπως και πριν την οικονομική κρίση, 2007 (1990-2012)

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588.

Μελέτες με αυξημένη πιθανότητα σφάλματος

- Περιορισμένα διαθέσιμα δεδομένα
- Δεδομένα για χρονικό διάστημα 1-2 ετών υπό συνθήκες οικονομικής κρίσης
- Απουσία στάθμισης της τάσης αύξησης ή μείωσης της έκβασης πριν την έναρξη της κρίσης

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588.

Συνολική εικόνα

- Η θνητότητα δεν φαίνεται να επηρεάζεται ή φαίνεται ακόμη και να ελαττώνεται

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588.

Πιθανές εξηγήσεις

- Λιγότερες ώρες δουλειάς

Regidor et al. J Epidemiol Community Health 2014;68:280-2.

- Υιοθέτηση πιο υγιεινού τρόπου ζωής

Aguilar-Palacio, et al. Int J Public Health 2015;60:427-35.

- Λόγοι που δεν έχουν σχέση με την οικονομική κρίση:
βελτίωση οδικής ασφάλειας, μείωση ενδοφλέβιων
ναρκωτικών ουσιών

Regidor et al. J Epidemiol Community Health 2014;68:280-2.

Άλλες εκβάσεις σχετικές με την υγεία

- Μικτά αποτελέσματα

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588.

Μελέτη	Χώρα	Έκβαση	Αποτέλεσμα
Eiríksdóttir et al., 2013	Ισλανδία	Βρέφη με χαμηλό βάρος γέννησης, ελλιποβαρή, πρόωρα βρέφη	↔ μητέρες <25 ετών, άνεργες μητέρες
Eiríksdóttir et al., 2015	Ισλανδία	Υπερτασικές διαταραχές στην κύηση	↔
Tapia Granados and Rodriguez, 2015	Ελλάδα, Φινλανδία, Ισλανδία	HIV, φυματίωση	↔
Regidor et al., 2014	Ισπανία	HIV	↔
Gotsens et al., 2015	Ισπανία	Περιορισμός χρόνιας δραστηριότητας	↔ γυναίκες μετανάστριες
Rajmil et al., 2013	Ισπανία (Καταλονία)	Παιδική παχυσαρκία	↔
Zapata Moya et al., 2015	Ισπανία	ΣΔ, OEM, κακοήθεις όγκοι	↔
Astell-Burt and Feng, 2013	Ηνωμένο Βασίλειο	Καρδιαγγειακά προβλήματα, αναπνευστικά προβλήματα	↑ 2010 vs. 2008
Reeves et al., 2015	21 Ευρωπαϊκές χώρες	Φυματίωση	χωρίς συσχέτιση με τις δαπάνες κοινωνικής προστασίας

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588.

Παράγοντες στάθμισης

- Ηλικία, αριθμός παιδιών, χρονική περίοδος, φύλο, ΣΔ, υπέρταση, προσωπική σχέση, τόπος κατοικίας, κατάσταση εργασίας
- Ανεργία
- Ρυθμός ανάπτυξης ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, συχνότητα εργασίας

Μελέτες με μικρή πιθανότητα σφάλματος

Μελέτη	Χώρα	Έκβαση	Αποτέλεσμα
Drydakis 2015	Ελλάδα	Αυτοαξιολόγηση επιπέδου υγείας	↓ Άνεργοι vs. εργαζόμενοι
Eiríksdóttir et al., 2015	Ισλανδία	Επιπολασμός υπέρτασης στην κύηση	↑ Αρχικά, όχι όμως στη συνέχεια <u>Χωρίς συσχέτιση</u> , ύστερα από στάθμιση με τον παράγοντα: ανεργία

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588.

Η επίδραση της κρίσης στην υγεία

- ...ήταν διαφορετική από χώρα σε χώρα
- ...είχε διαφορές και εντός της ίδιας χώρας

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588.

Τι δεν έχει απαντηθεί

- Που οφείλονται οι επιπτώσεις στην υγεία: μείωση των δημοσίων δαπανών, περιορισμός στον προϋπολογισμό των νοικοκυριών ή και στα δύο;

Περιορισμοί της παρούσας βιβλιογραφίας

- Σύντομος χρονικός ορίζοντας
- Σφάλμα δημοσίευσης
- Σφάλμα επιβεβαίωσης, σφάλμα θετικής προκατάληψης

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588.

Τι επιπτώσεις υπάρχουν από την οικονομική κρίση σε συμπεριφορές που επηρεάζουν την υγεία;

- Μικτά αποτελέσματα

Μελέτη	Χώρα	Έκβαση	Αποτέλεσμα
<i>McClure et al., BMJ Open 2012;2:e001386.</i>	Ισλανδία	Επιπολασμός καπνίσματος	↓
<i>Filippidis et al., Eur J Public Health 2014;24:974- 9.</i>	Ελλάδα	Επιπολασμός καπνίσματος	↓
<i>Filippidis et al., Eur J Public Health 2014;24:974- 9.</i>	Ελλάδα	Κατανάλωση φρούτων και λαχανικών	↓

Συμπερασματικά...

- Η οικονομική κρίση φαίνεται να έχει ετερογενή αποτελέσματα στις εκβάσεις σωματικής υγείας
- Οι περισσότερες μελέτες έχουν ουσιαστική πιθανότητα σφάλματος και τα αποτελέσματά τους πρέπει να ερμηνευτούν προσεκτικά

Parmar D, et al. BMJ 2016;354:i4588.